

פחד דוד

עלון שבועי בענייני פרשת שבוע

אשדוד: רח' האדמו"ר מבעלזא 43 טל. 08-8566233 פקס. 08-8521527
ירושלים: רח' בית וגן 97 טל. 02-6433605 פקס. 02-6433570

עלון מס' 443

יו"ל ע"י מוסדות "אורות חיים ומשה" ישראל

בנשיאות בנש"ק מוריניו ורבינו הגה"צ רבי דוד חנניה פינטו שליט"א

בן הצדיק המלוב"ן רבי משה אהרן פינטו זצ"ל ונכד הצדיק הקדוש המלוב"ן רבי חיים פינטו זיע"א

משכיל לדוד

פרשת שמות

שיחה שבועית לפרשת השבוע מאת מו"ר הגה"צ רבינו דוד חנניה פינטו שליט"א

אכן נודע הדבר

"ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש, ויך את המצרי ויטמנהו בחול. ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך. ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו, הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי. וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר" (שמות ב, יא-יד)

ופירש"י, וירא משה - כפשוטו. ומדרשו, דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר מעתה שמו אינם ראויין להגאל; אכן נודע הדבר - כמושמועו. ומדרשו; נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו וירא מכלל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך.

משה רבינו בראותו את הסבל הנורא שסובלים בני ישראל, חקר ודרש, ניסה להבין על מה ולמה יצא הקצף הזה, אך לא מצא דבר. והוא תימה, הלא אמרו רז"ל דכאשר עמדו בני ישראל לצאת ממצרים, שאלו מלאכי השרת מה נשתנו הם מהמצרים 'הללו עובדים עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה'. זאת ועוד מצינו בספרים דהיו בני ישראל בזמן שיעבוד מצרים במצב רוחני קשה מאין כמוות, שקועים במ"ט שערי טומאה. וא"כ מהו שלא הצליח משה להבין על מה ולמה משועבדים הם?

אכן המדקדק בלשון רש"י ימצא מרפא לשאלה זו, דכתב רש"י, "נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו וירא מכלל שבעים אומות". היינו דתמיהתו של משה, היתה לא במה חטאו, אלא מה היה בחטאם שהיה יותר ממיעשיהם של שבעים אומות, שבעים אומות העולם היו בהם מכשפים ועובדי אלילים, רוצחים ומנאפים, אך למרות כל זאת לא השתעבדו ולא נענשו. ומדוע בני ישראל כן נענשו על מעשיהם. וזאת למרות שבני ישראל עדיין לא קבלו תורה, וא"כ מבחינת מעלתם היו ככל האומות כולם, כבני נח, מדוע א"כ נתבעו הם יתר עליהם.

אמת, יש בהם אנשים חוטאים, יש בהם עובדי עבודה זרה, אך מדוע נשתעבדו דווקא הם, יתר על שבעים אומות העולם שגם הם רעים וחטאים? מדוע דווקא הם נרדים בעבודת פרך? כי כל אותם חטאים, אין בהם יתר על חטאי האומות, ואם כן על מה ולמה נתבעים הם?

כך תמה משה, ותמיהה זו לא נתנה לו מנוח - אכן ברגע אחד באה תמיהה זו אל פתרונה, "אכן נודע הדבר!"

אכן נודע לי הדבר שהייתי תמה על כך, בדברי אותו איש עברי - "הלהרגני אתה אומר כמו שהרגת את המצרי", בדיבור זה נודע הדבר. כי מכיון שיש ביניהם אנשים כאלו, חסרי אהבת הזולת, "דלטורין", הולכי רכיל, מובן מדוע משועבדים הם, ולא עוד, אלא אפשר שמחמת כן, אין הם ראויים להיגאל כלל.

ואכן אם נתבונן בדבר, צדק משה בדבריו, שהרי כל שיעבוד מצרים נתגלגל מחמת לשון הרע. שהרי סיפור מכירת יוסף, שבגללו הגיע יוסף למצרים ובעטיו ירדו האחים עם יעקב אביהם לשם, אף הוא לא היה קורה - אם לא שדבר יוסף לשון הרע על אחיו, שהביא דיבתם רעה אל אביהם, ואף שכוונתו טובה היתה. לומר לך כי "אכן נודע הדבר". על לשון הרע, על דבה והליכת רכיל נתגלגלו אבותינו למצרים. ואף שעצם השיעבוד הובטח עוד קודם לכן, "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום ועינו אותם", הרי שהתגלגלות הדברים שנשתעבדו, מחמת חטאי הלשון היתה.

ולפיכך מצינו דכשאמר משה, "והם לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי" נתבע מיד (ד, ב-ז), "ויאמר אליו ה' מזה בידך, ויאמר מטה. ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה והיה לנחש וינס משה מפניו וכו'. ויאמר ה' לו עוד, הבא נא ידך בחיקך, ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג".

והנה הנחש אומנותו היתה לספר לשון הרע, וצרעת כידוע זה הוא העונש על לשון הרע וכמפורסם, וכן הביא רש"י על אתר, "מזה בידך - לכך נכתב תיבה אחת לדרוש מזה שבידך אתה חייב ללקות שחשדת בכשרים וכו'; ויהי לנחש - רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל ותפשו אומנותו של נחש; מצרעת כשלג - דרך צרעת להיות לבנה. אם בהרת לבנה היא. אף באות זה רמז לו שלשון הרע סיפר, באומרו לא יאמינו לי, לפיכך הלקהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע".

להורות למשה, כי אם אמנם, חטא ישראל שבעטיו ירדו למצרים ונשתעבדו בעבודת פרך היה חטא לשון הרע, הרי שאם רוצה הוא לגאולם צריך הוא לתקן את החטא הליזה ולא לשנות בו. ואף שאמירתו כשלעצמה לטובה ישראל היתה, לתועלת ואין בה איסור, אלא דאגה כנה לכלל ישראל, שהרי משה כיצד יגרום להם להקשיב לדבריו, שהרי כפי שמצינו לא שמעו אל משה מוקצר רוח ומעבודה קשה. אלא דביאורו של דבר הוא, דכאשר רוצה אתה לתקן עבירה מחוייב אתה לעשות כנגדה תשובת המשקל, ולנטות לצד הטוב ביותר. ולכך משה שבא לגאול את ישראל, אל לו לספר לשון הרע, אפילו לתועלת, אלא יש לו להזהר ולשוב לצד השני, להרבות אהבה אחוה שלום ורעות, ולדון את ישראל לכף זכות.

וכך הם פני הדברים, גם בדורינו אנו, שכידוע גלותנו מחמת שנאת חנם באה, וכבר הרחיב על כך הכהן הגדול מאחיו בפתיחת ספרו "חפץ חיים", כי שנאת חנם ולשון הרע יחדיו גרמו חטא זה, ואריכות הגלות. וא"כ אם רוצים אנו לקרב הגאולה הרי שיש לנו להרבות אהבת חנם יתר על אותה שנאת חנם, ההולכת ומסכסכת בינותינו. יש לנו להשתדל לדון האחד את חברו לכף זכות, ולא רק באדם פרטי מדברים אנו, אלא גם בקהלים כל אחד ומנהגיו, כל אחד ורבותיו, יש לו להאוב ולקבל את השונה ממנו. ואם נעשה כך אזי מובטחים אנו כי הגאולה קרובה לבוא. כי כאשר יהיו שבטי ישראל יחד, אזי מיד - "ויהי בישורן מלך".

פרשת שמות כ"א טבת תשס"ט

ירושלים	תל אביב	באר שבע
16:24	16:38	16:41
הדלקת נרות		
17:38	17:40	17:41
מוצאי שבת		
18:17	18:13	18:14
רבינו תם		

הזילולא דצדיקיא

כה - רבי אברהם הררי רמול	כא - רבי מצליח מאוזז הי"ד
כו - רבי אברהם ב"ר דוד מפושקיריא,	כג - רבי שלום מזרחי מח"ס "דברי שלום"
הראב"ד בעל ההשגות	כד - רבי נפתלי כ"ץ - בעל ה"סמיכת חכמים"
	כז - רבי שניאור זלמן מלאדי - בעל "התניא"

מעשה שהיה

"קחו לכם תבן מאשר תמיצאו" (שמות ה. י)

בספר ישמח משה ביאר את הפסוק בפרשתינו, בהקשר לעבודת הקודש של לימוד התורה הקדושה, והשכר הצפון להוגים בתורת ה' ומקדישים זמן קבוע ללימוד תורה בכל יום, וכה הם דבריו:

אם בכל עת פנאי שתמצאו, תקחו לכם 'תבונה' ותעסקו בתורה, הנה שרכם כפול ומכופל. "כי אין נגרע מעבודתכם דבר" - הרי שאתם תקבלו שכר גם עבור שעות עבודתכם.

רעיון נפלא זה, מובא בספר "מעין השבוע", בתוספת נופך שסיפר הגאון בעל ה"דברי חיים" מצאנו זצ"ל:

בעיר הבירה 'וינה', התגורר יהודי עשיר נודע לתהילה ולשם ולתפארת, שמו היה רבי שמשון וורטהיימר, כינויו היה בפי הכל "השר היהודי". הוא היה בנקאי עתיר נכסים ובעל השפעה בחוגי השלטון.

הן בכספו והן בהשפעתו גמל חסד ללא שיעור, עם הכלל ועם הפרט, הרבה בצדקות לעניים ולאביונים, ושימש לפה לאחיו בפני השלטונות. זקן ושבע ימים נפטר בשם טוב מן העולם ונספד כהלכה.

והנה באותו יום שבו נפטר הנגיד רבי שמשון, נפטר גם חברו, אף הוא בנקאי, יהודי עשיר, אך בכך הסתיים הדמיון ביניהם.

ובכן, עלו שתי הנשמות למרום, עמדו שתיהן לפני כס המשפט, והשר רבי שמשון שנידון בראשונה, התבקש לפרט בפני בית הדין את סדר יומו.

"ובכן, פתח ואמר: הייתי קם בחמש לפנות בוקר, לומד מעט והולך לבית הכנסת למנין של השעה שש. למדתי פרק משניות אחר התפילה, אמרתי חמשה מזמורי תהלים ושבתי לביתי לארוחת הבוקר. עליתי לבנק לסדרת פגישות עם מנהלי המחלקות ולהכרעות חשובות. בשעה שתיים עשרה קיימתי קבלת קהל לעניני צדקות, גמילות חסדים והחזקת תורה. באחת וחצי, לערך, שבתי לבית כדי לאכול ולנוח את מנוחת הצהריים. בשעה שלש וחצי הייתי קם ומתחיל בסדרת הפגישות הלא רשמיות ולאחריהן הייתי הולך לבית הכנסת לתפילת מנחה וערבית. אחר כך הייתי מתיישב ללמוד, אלא אם כן הפריעו לי, אם זה רב המבקש תרומה להחזקת הישיבה, שתדלן המבקש להמתיק גזירה, קהילה המבקשת לבנות מקוה טהרה... זהו. הייתי קורא קריאת שמע והולך לישון. אין לי יותר מה להוסיף".

שמעו הדיינים, שקלו ופסקו: "רבי שמשון מזומן לחיי העולם הבא. גן עדן מושלם!"

שמע זאת חברו הבנקאי, ואמר לעצמו "אם כך, אין מצבי רע כל כך..."

מה שהבדיל בין גיהנם לגן עדן מושלם

פנו אליו הדיינים ושאלו אותו: "ואתה, מה סדר היום שלך?"

השיב הבנקאי ואמר: "ממש זהה, מלבד כמה הבדלים קטנים. אמנם לא למדתי ולא התפללתי, אבל הלכתי לבנק ושהיתי בו עד הצהריים, כמוהו. אכלתי ארוחת צהריים והלכתי לנוח, כמוהו. פתחתי בסדרת פגישות בלתי רשמיות, כמוהו. אמנם לא הלכתי אחר כך להתפלל ולא למדתי בלילה, אבל חוץ מזה - הכל זהה..."

שמעו ופסקו: "גיהנם מושלם. אובדן מלא!"

התקומם הבנקאי וקרא: "היכן הצדק? לחברי קצבתם גן עדן מלא גם עבור שעות עבודתו! והרי בהן אנחנו זהים. מגיע לי לפחות חצי גן עדן..."

ענו הדיינים ואמרו: פסק הדין יעמוד בעיניו. אבל הרשה לנו לבארו באר היטב".

משל למה הדבר דומה? במחוז אחד שרר רעב נורא. הדבר נודע לסוחר תבואה שהיה גם בעל עקרונות; לעולם הוא לא יפקיע את מחיר התבואה, הוא לא יספסר באוכל נפש. אם מחיר הקרון הוא אלף זהובים, לא ידרוש פרוטה נוספת. אבל מחיר של סובין, קש ותבן הוא מוכן להפקיע, בהם הוא מוכן לספסר. מה עשה? נסע לאותו מחוז עם ארבעה קרונות טעונים חיטה וששה קרונות טעונים סובין וקש. שאלוהו; בכמה תמכור את הסחורה? ענה ואמר אלף זהובים לכל קרון, מחיר מציאה. אבל לא אמכור קרון בודד אלא את כולם יחדיו.

עמד שם פיקח אחד שערך חשבון מהיר; הנה בתנאי הרעב השוררים כאן, כל קרון חיטה שווה סך של חמשת אלפים זהובים, אשלם לו עשרת אלפים כדרישתו, וארכוש את ארבעת קרונות החיטה - ועימם הסובין והקש, וארויח על אתר סכום כפול מהשקעתי..."

קיבל הסוחר את הכסף, מסר את הקרונות והלך לדרכו שמח וטוב לב.

בדרך פגש בסוחר תבואה, סיפר לו כיצד מכר תבואה וסובין באלף זהובים לקרון. שמע זאת הסוחר ותמה לטיפשותם של הקונים שרכשו קש ותבן במחיר של אלף זהובים. מיד הטעין עשר קרונות סובין ודהר לאותו מחוז. הציע את הסובין ודרש את המחיר; אלף זהובים לקרון. צחקו עליו כולם ולעגו לטיפשותו.

התקומם הסוחר וטען: "אבל לחברי שילמתם את אותו הסכום!?"

חייכו וענו: "מה ההשוואה? הוא מכר לנו תבואה משובחת המבוקשת כאן עקב הרעב, אלא שהוא כרך את העיסקא ברכישת כל המטען. הסכמנו לעיסקת החבילה. אבל אתה, אינך מציע אלא סובין בלבד - בהם אין לנו כל צורך.

הוא הדבר לגביך - הסבירו הדיינים לאותו בנקאי. רבי שמשון למד בכל עת פנאי, גמל חסד בכל יכלתו והיה לעוזר לאחיו. הרי הוא מכר תבואה משובחת וגם סובין היו לו - שעות מסחר, מאכל ושינה. לקחנו ממנו את הכל ביחד ושילמנו לו במיטב. אתה, רק סובין מציע באמתחתך, ובהם אין לנו כל חפץ.

חוד הפרשה

תולה ארץ על בלימה נצור לשונך

יורד לחייו ממש

1. מנין שיש להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון?
2. "אין מוקדם ומאוחר" - בפרשתינו?

גם אין חילוק באיסור רכילות, בין אם הוא בפני ישראל, ובין אם בפני נכרים. ויש אנשים שנכשלים בזה מאד, שמטילין מום בפני נכרי בסחורות שמכר לו ישראל, או במלאכה שעשה לו וכל כיוצא בזה, ובוזה מצוי שגורם לו הזק וצער, וכמה פעמים יורד לחייו ממש על ידי זה. (חפץ חיים)

מאוצרו של מורנו ורבנו הגה"צ
רבי דוד חנניה פינטו שליט"א

מן האוצר

מה ראתה בתיה להדבק בתורת ישראל?!

"ותרד בת פרעה לרחץ על היאור".

ואמרו חז"ל בגמ' (סוטה יב:) מלמד שירדה לרחוץ מגלולי אביה. ובאמת הוא פליאה גדולה, שהנה בתיה שהיתה בתו של המלך המושל בכיפה, וא"כ היה לה כל טוב, ולא חסר לה מאומה, ומדוע תתגייר להיות יהודית בשעה שכלל ישראל היו בשפל המצב, עבדים שפלים ונבזים, ונרדפים בכל מיני גזירות רעות.

וצריך אפוא להבין מה הביא את בתיה להתדבק בתוך כלל ישראל?!

וי"ל שראתה שאע"פ שגוזרים על היהודים כל מיני גזירות רעות, ועושים כל מה שביכלתם כדי לכלותם לגמרי, ולהחטיאם, אבל כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וכל הגזירות אינם מועילות. וכן בני ישראל בעצמם

אינם מתפעלים מכל הגזירות והם משתדלים להתרבות ועוסקים בפריה ורביה, ומתחזקים בכל מה שאפשר להיות יהודים דבקים בה', ומצינו במיוחד "שלא שינו את שמם ולשונם ומלבושם". ואם כן בתיה השכילה מתוך התופעה הזו, שכלל ישראל הוא אומה נצחית ולא יועיל לכלותם, ולבסוף הם אף יצאו מהגלות המרה הזאת, ויתקיימו לעד ולנצח נצחים, אבל המצריים והע"ז שלהם יתבטל, כמו שאר עבודה זרה ואומות העולם שאחר זמן לא נשתייר מהם זכר, וזה הביא אותה לכך שנטשה את גילולי בית אביה ובאה להתגייר.

וי"ל שזה שהלכה דווקא אל היאור לרחוץ מגלולי אביה ולא הלכה למקום אחר, הוא משום שהיאור היה הע"ז של המצריים, כמו שרש"י (שמות ז יז), ושם הלכה להתגייר כדי לבטל את הע"ז שלהם, ולהראות שהיא אינה מאמינה בה.

וי"ל בדרך דרוש, ע"פ מה שאמרו בגמ' (תענית ז). אמר ר' חנינא בר אידו, למה נמשלו דברי תורה למים, דכתיב 'הוי כל צמא לכו למים', לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך - אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. וזהו שאמר הפסוק "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור", שירדה מגדולתה שהיתה בת מלך, לטבול עצמה במים של התורה.

מן המעין

היא לדבר בלשון הקודש, עד שקראה את שמו של משה, על שם: "כי מן המים משייתהו".

אכן, מתרץ רבי יחיאל נחמני, בספרו "אמרי נועם", שאפשר לומר שבזמן שדבר יוסף הצדיק עם פרעה בלשון הקודש, ולא ידע להשיב, והשביעו שלא יגלה הדבר לאיש. אף על פי כן,

לא האמין בו פרעה, ופחד שמא יגלה הדבר, ומחמת כך הוצרך ללמוד את לשון הקודש, ועל ידי כך נתלמד לשון הקודש בכל בית פרעה, וגם בת פרעה ידעה לדבר בלשון הקודש.

"ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור". (ד. כ)

טעם נחמד להדגשת התורה שמשה רבינו ע"ה הרכיב את אשתו ואת בניו על החמור, מביא בעל ה"כתב והקבלה", אשר מציין בספרו כי "מין החמור רכיבתו נאותה בתנועה ישרה ושווה מאוד בלתי נרגשת. ובארץ ערב כשמוכרים החמורים, מראים תנועתו בשוה, שיחזיק הרוכב קערה מלאה מים בידו במרוצת החמור, והמים אינם נשפכים".

ומחמת שרצה הכתוב להשימיענו ולהודיענו על חוליה של אשת משה, ועל היות אותו העת, זמן מילת בנו - אליעזר, דקדק הכתוב לומר שהרכיב משה על החמור דוקא, שאינו מצער את רוכבו בעת הרכיבה כשאר בעלי החיים.

בדרך רמז

"מזה בידך ויאמר משה".

תיבת "מזה" - עולה בגימטריא כמנין: "בן".

לרמז לאדם שיש לו בן, עליו לחנכו ולומר לו שיש בידו מטה, וכמאמר שלמה המלך: חושך שבטו שונא בנו.

אך אם תשליכהו - את המטה - ארצה, דהיינו שלא תחנכו בדרך הישר, אזי חלילה הבן יהפך לנחש...

[עונג שבת].

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו" (א. א)

אפשר לרמוז, כותב רבי יעקב אביחצירא זיע"א, שעיקר ביאת האדם לזה העולם הוא כדי להשלים רוחו ונשמתו, והשלמתה היא ע"י עסק התורה והתדבקותו במצוות ובתפילה כראוי. וכשיזכה לתיקון נפש רוח ונשמה, בזה יזכה להדבק בשכינה.

וזה שאמר "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", 'מצרימה' גימטריה 'שכינה', כמו שאמרו רז"ל, ובא לומר כאן מי הם בני ישראל הראויים להתדבק בשכינה, והם "את יעקב", דהיינו שיש בהם המידות הרמוזים בראשי תיבות של 'יעקב', שהם: 'יחוד ע'נוה ק'דושה ב'רכה.

יחוד שיהיו מיחדים את השם כראוי בכל עומק ליבם, ענוה - בכל שהם עושים יהיו ענוים ולא יתנשאו בשום דבר, קדושה - שיקדשו אותם כראוי בקדושה ובטהרה ויהיו עוסקים בתורה הקדושה, ברכה - שיהיו נותנים לבם בכל הברכות לברכם כראוי.

הבה נתחכמה לו (א. י)

מלבד פשוטו של מקרא, פירשו חכמי המוסר כי מוטל על האדם ללמוד את דרכי פעולתו של היצר ולהתחכם לו, בבחינת "מאויבי תחכמי מצוותיך".

משל נאה לכך, כותב ה"בן איש חי": משל לספן אחד שביקש להעביר בספינה מטען כובעים שהיה מונח על החוף, חבש את כובעו ובאותו רגע ירדו כל הקופים מהעץ חטפו את הכובעים וחבשו אותם.

התרגו הספן מאוד וידה בהם אבנים, והם מחקים אותו ומיידיים עליו פירות מהעצים. או אז הבין הספן שהקופים אינם רוצים לגנוב את הכובעים אלא לחקות אותו.

התחכם אפוא הספן והשליך את כובעו לארץ, משראו כך הקופים זרקו אף הם את הכובעים, והוא מיהר לאוספם לספינה.

כך גם בהתמודדות עם היצר הרע, אם לא נתקרב אליו - אף הוא יתרחק מאיתנו...

"ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משתהו". (ב. י)

והלא פרעה בעצמו לא ידע את שפת לשון הקודש, ואף השבע השביע את יוסף הצדיק שלא יגלה זאת לאיש. ואם כן בת פרעה מהיכן ידעה

תורת חיים

חיים יהודיים בראי פרשת השבוע

ימי השבועיים

ימים קדושים
אלו, ימי
השבת, ימי
שבת חילתם
בפרשת שמות
וסיכומם בפרשת
משפטים - שובבי"ם
ראשי התיבות: "ש'מות

ו'ארא ב'א ב'ש'לח י'תרו מ'שפטים" (ובשנת העיבור אף "ת'רומה ת'צוה" - ת"ת) - ימים אלו סגולתם ידועה להתחזקות בעבודת השי"ת, בקדושה ובטהרה ובתיקון המידות. וכבר נהגו חסידים ואנשי מעשה להתענות בימים קדושים אלו ולהוסיף תוספת קדושה על קדושתם.

ב"לבוש" (סימן תרפה) מזכיר את מנהג התעניות בימי השובבי"ם, מנהג שבמקורו התקיים דווקא בשנות העיבור, כפי שהוא עצמו מציין: "יש מקומות שנוהגין בשנת העיבור לקבוע תענית בכל יום ה' לפרשיות שובבי"ם - ת"ת, וקורין בשחרית בפרשת השבוע ואומרים 'שומר ישראל', ובמנחה קורין ויחל ומפטירין 'דרשו'. ונוהגין כן מפני שהשנה ארוכה שיש יותר מחצי שנה בין בה"ב דמר-חשון לבה"ב דאייר, שהם ימי תענית וכפרה לישראל, לכך מתענה ח' ימים כנגד חודש העיבור שהוא ד' שבועות, בכל שבוע ב' ימים דהיינו ב' וה'. וכדי שלא להכביד על הציבור - חלקום, ואין מתענים אלא פעם אחת בשבוע. עוד שמעתי טעם אחר והוא, כי ראו קדמונינו שהנשים המעוברות עלולות להפיל עובריהם בשנים המעוברות, ותקנו להתענות אלו הח' תעניות כנגד כל ב' וה' של חודש העיבור, משום הנשים המעוברות שלא יפילו".

בהקשר לכך מעיד הגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל בספרו "כף החיים": שזה כבר כמה שנים בעיר עוז לנו "איזמיר" יע"א, להפריש עשרה תלמידי חכמים מתענים, וקובעים לימוד בבית הכנסת תהלים עם שבעה כורת ברית, ומתפללים מנחה בסליחות. ומוציאים גבאים שיגבו מעות מהנשים המעוברות - והמעות שמקבצים מחלקים אותן לנצרכים, שלא תאונה אלינו שום רעה. אמן.

מנהגי פרישות וזהירות

רבי חיים ויטאל זצ"ל מזכיר את מנהג התענית בשנה פשוטה ומעוברת כאחד (שער רוח הקודש כז): ענין השובבים הנודעים רצה לומר שיש מנהג קדום בכל ישראל להתענות ארבעים יום רצופים שיש מן יום הראשון של פרשת שמות עד פרשת תרומה וקצת מן תצוה - נתנו בהן סימן: "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם" (ירמיה ג). ופרשיות אלו המספרות על ענין גלותם, שעבודם וגאולתם של ישראל, מסוגלות הן לתשובה שלימה.

חסידים ואנשי סגולה, נוהגים במנהגי פרישות וזהירות יתירה בימי השובבי"ם, החיד"א רומז לכך בספרו "ברכי יוסף" (סימן תרפ"ה): "ובימים אלו הוא תיקון גדול לקדש עצמו במות לו". כך גם בספרי המוסר והחסידות המעידים על רבים מבני עליה

המתענים בפרשיות שמות עד משפטים משבת לשבת, ונוהרים כל ימי השובבי"ם מלאכול דבר מן החי (היינו בבשר ועופות). ורבים אחרים מסגפין עצמן שאינם אוכלים שום תבשיל חי בערב אחר התענית ועושין טבילות רבות במקוה כל יום. נהרא נהרא ופשטיה.

תענית דיבור

בקהילות רבות נשמר מנהג תענית הדיבור בימי השובבי"ם. הגאון הצדיק רבי יצחק אלפיי זצ"ל, מי שהפיץ וחיזק את מנהג "תענית הדיבור", האריך בחיבורו "קונטרס היחיאל" לברר ולשבח בענין זה, וכפי שהוא כותב: "תענית הדבור (ושלא לדבר כלל וכלל מהתחלת הלימוד עד הגמר, לא בדברי תורה ולא בשאלת שלום), יש לו צורך גדול מאד שמועיל לאדם לכל נברא בעולם, קטן וגדול. למדן ותלמיד חכם, גאון ורב, עשיר ואביון ודל ודך. וזה מועיל לאדם יותר מכל מיני תעניות וסיגופים, וגם אינו מחליש איבריו וגופו וכוחותיו כביום התענית מהאכילה ויתר הסיגופים. והקושי שבו רק לשמור מחסום לפיו שלא ידבר בצרכיו, ומכל שכן בדברים יתרים שאינם צריכים. קל וחומר הוא בדברים בטלים, אבל בדברי תורה ותהלה, הרי הוא הוגה כל היום כולו. נמצא שתענית הדבור טוב לגוף וטוב לנשמה, ועושה שלום בין הנשמה ובין הגוף, ששניהם יזכו לאור החיים ולעולם הנצחי שכולו טוב".

ולסגולתו של תענית הדיבור, מצטט רבי יצחק את הרב "נועם אלימלך" אשר תענית (דיבור) משבת לשבת נחשבת היא לחמישה ושישים אלף ושש מאות תעניות... - להראותך כח של תענית דיבור שהוא מועיל יותר מתענית הגוף...

שבתות השובבי"ם, אגב, הנם מעולים ומיוחדים בפרט לתיקון שמירת קדושת השבת, מכל שבתות השנה. כפי שמזכיר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, בספרו "פרי צדיק", שקדושת השבת שמתחדש בכל שבת, היא קדושת השבת שקורין בה.

ת'שועת ה'שם ל'כל י'הודי מ'בקש...

אמירת מזמורי התהילים, אף היא נתקבלה אצל יחידי ישראל די בכל אתר ואתר לאומרם כולם ומקצתם בימי השובבי"ם, ברוב עם ובהדרת מלך. דורשי רשומות אף מצאו סימוכין ורמז לאמירת פרקי תהלים בימים אלו, מהפסוק הפותח את תחילת ימי השובבי"ם: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" - ש'מות ב'ני ישראל ה'באים מ'צרימה - בראשי תיבות: "השבים" ובסופי תיבות: "תהלים". עוד דרשו מהפסוק "וארא אל אברהם" שעולה במנין גימטריא: "תהלים". וראשי התיבות של "תהלים" - ת'שועת ה'שם ל'כל י'הודי מ'בקש...

ובטעם הדבר מנמק רבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, בספרו "אגרא דכלה": "והנה הגאולה מכל הגלויות הוא על ידי תורה ותשובה, והנה תשובה יכול כל אדם לעשות מה שאין כן תורה, מי שאינו תלמיד חכם אינו יכול לעסוק בתורה. והבטיח השי"ת לדוד, שיהיה ספרו תהילים חשוב כעוסקים בנגעים ואהלות. וזה שנרמז בספר תורה תהילים ותשובה".